

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תקנד, פרשת לך לך, תשפ"ד

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

אשה שעשתה חיוב על נכסיה לבנה

ובו יבואר: א. מה היא תקנת אושה. ב. אשה שלוותה לאחר נישואיה, בשטר או בעל פה, ומתה, האם בעל חוב גובה מנכסיה שירש בעלה. ג. אשה שלוותה לפני נישואיה, בשטר או בעל פה, ומתה, האם בעל חוב גובה מנכסיה שירש בעלה. ד. הטעם שאין גובין בזמנינו ממשועבדים, רק אם יש הערת אזהרה בטאבו. ה. אשה שכתבה התחייבות לבנה, אין זה מועיל, אלא אם כן יש הערת אזהרה בטאבו לפני נישואיה. ו. אם עשו "שטר סילוק" לפני הנישואין, יכולה האשה למכור ולתת את נכסיה כרצונה.

הנידון

"לאחר שאבי מורי ז"ל נפטר, אמי נשאה לרב ראובן. לאמי ע"ה הייתה דירה על שמה בטאבו, וכתבה צוואה שכל נכסיה יהיו שלי, וכפי ההלכה, שזו מתנה מחיים. וכדי לחזק את הצוואה על נכסים עתידיים שיהיו לה, אמי כתבה שהיא חייבת לי חמש מליון שקלים, שהלוותי לה על תנאי, שאם בעלה יתן לי את נכסיה, בעלה יהיה פטור מהחוב. נפשי בשאלתי, האם אני יורש את הדירה".

תשובה

אין הבן יורש את הדירה, כיון שרק מלוה בשטר שהיה לאשה לפני שנשאה, מסלק את בעלה מנכסיה, כיון שהבעל לוקח ראשון מיד שנשאת. ואם עשו שטר סילוק לפני הנישואין, לעולם הבן יורשה.

ביאור התשובה

ביאור צדדי הספק

כבר ביארנו בסימן תקמט באריכות, שתקנת אושה היא, שהבעל נחשב לוקח ראשון לנכסיה, ולכן אם מכרה את גוף הנכסים ומתה בחיי בעלה, בעלה לוקח ראשון לפני הלוקח השני, ולכן אם אשה כתבה צוואה שנונת לבנה את נכסיה מהיום, ומתה בחיי בעלה, הצוואה אין לה תוקף. אלא שבנידון דידן, יש לברר כיון שהיא מודה שבנה חייב לה כסף, יתכן שהמלווה של האשה קודם לבעלה, או דלמא הבעל קודם אף למלווה, זה צדדי הספק.

צדדי הספק: אם מלוה לבנה קודם לדין לוקח של בעלה.

לוותה מלוה על פה לפני שנשאת

ובאמת הוא גמרא מפורשת בסוף יש נוחלין (בבא בתרא קלט, ב), דהש"ס נושא ונותן בדין אשה שלפני שנשאת, לוותה מלוה על פה, האם המלוה גובה מהבעל שירש את אשתו, וצדדי הספק מבואר בש"ס, דהא מלווה על פה לא גובין מלקוחות, אלא מלווה בשטר, כדאיתא בסוף בבא בתרא (קעו, א) "אמר רב פפא, הלכתא: מלוה על פה - גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות, גובה מן היורשין - כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואינו גובה מן הלקוחות - דלית ליה קלא".

וכן פסק המחבר (חושן משפט קיא, א) וז"ל: "המלוה את חבירו על פה, אינו גובה אלא ממה שימצא ביד הלוה, אבל אינו טורף לא מהלקוחות שקנו ממנו ולא ממתנות שנתן, אבל מכל מה שימצא בידו, גובה, בין קרקע בין מטלטלים, אפילו קנאם אחר הלוואה. אבל המלוה בשטר, טורף מהלקוחות וממקבלי המתנה שקנו ושקבלו ממנו קרקע אחר הלוואה, אפילו אם אינו מפורש בשטר כן" ע"כ, אבל מהיורשים גובים אפילו מלוה על פה.

וכל זה דוקא אם לוותה לפני נישואיה, אבל אם לוותה לאחר נישואיה, כבר זכה הבעל בקרקע בשעת נישואיה, ובודאי הוא קודם לבעל חובה, וכל מה שנשאו ונתנו בגמרא הוא רק על אופן שלוותה לפני נישואיה.

מבואר, שאשה שלוותה לאחר נישואיה, אפילו מלוה בשטר, אין בעל חובה גובה מהבעל, כיון שהבעל לוקח של נכסי האשה לפי תקנת אושה בשעה שנשאה, והוא קודם למלווה. ואם לוותה לפני שנשאת, אם הוא מלוה בשטר, המלוה גובה מהבעל. ואם הוא מלוה על פה אינו גובה מהבעל, דדין הבעל הוא כלוקח ולא כיוורש, ולכן אין גובין ממנו מלוה על פה, דאין גובין מלוה על פה מלקוחות.

העולה מזה: אשה שלוותה לאחר נישואיה, אפילו מלוה בשטר, אין בעל חובה גובה מהבעל, כיון שהבעל לוקח של נכסי האשה לפי תקנת אושה בשעה שנשאה, והוא קודם למלווה. ואם לוותה לפני שנשאת, אם הוא מלוה בשטר, המלוה גובה מהבעל. ואם הוא מלוה על פה אינו גובה מהבעל, דדין הבעל הוא כלוקח ולא כיוורש, ולכן אין גובין ממנו מלוה על פה, דאין גובין מלוה על מלקוחות.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בטאבו על הדירה לבנה, הבעל לוקח ראשון, ואם הייתה הערת אזהרה אז באמת יכול בנה לרשת אותה.

האפשרות הטובה ביותר – שטר סילוק

ובאמת, הדבר הטוב ביותר הוא, שבני זוג שנשאים בזיווג שני, ויש לאשה ילדים מנישואים ראשונים, שהבעל יעשה שטר סילוק לפני הנישואין, ובזה בעלה אינו יורשה, ויכולה למכור ולתת נכסיה למי שתרצה. [ובמקום אחר נבאר איך עושים שטר סילוק]. לפיכך באופן זה, אין כל שאלה שבנה יורשה, שהרי הבעל סילק עצמו ונתן לה רשות לתת ולמכור את נכסיה למי שתרצה.

העולה מזה: אם לפני הנישואין עשה הבעל שטר סילוק מנכסיה, יכולה האשה לתת נכסיה למי שתרצה.

דינים העולים:

- א. אשה שלוותה לאחר נישואיה, אפילו מלוה בשטר, אין בעל חובה גובה מהבעל, כיון שהבעל לוקח של נכסי האשה לפי תקנת אושה בשעה שנשאה, והוא קודם למלוה. ואם לוותה לפני שנשאת, אם הוא מלוה בשטר, המלוה גובה מהבעל. ואם הוא מלוה על פה אינו גובה מהבעל, דדין הבעל הוא כלוקח ולא כיוורש, ולכן אין גובין ממנו מלוה על פה, דאין גובין מלוה על מלקוחות.
- ב. בזמנינו אין בעלי חוב גובין ממשועבדים, רק אם יש הערת אזהרה בטאבו לבעל חוב, לכן, גם אם נאמר שמועיל התחייבות שלוותה לפני נישואיה, אין זה מועיל למנוע מהבעל להיות לוקח ראשון, ולכן אם בשעת נישואיה אין הערת אזהרה בטאבו על הדירה לבנה, הבעל לוקח ראשון, ואם הייתה הערת אזהרה אז באמת יכול בנה לרשת אותה.
- ג. אשה שכתבה את נכסיה לבנה, עם התחייבות של מלוה – אין הבן יורש את הדירה, כיון שרק מלוה בשטר שהיה לאשה לפני שנשאה, מסלק את בעלה מנכסיה, כיון שהבעל לוקח ראשון מיד שנשאת. ואם עשו שטר סילוק לפני הנישואין, לעולם הבן יורשה.

אשה שכתבה בצוואה שלוותה לפני נישואיה בשטר

ולאור המבואר, אם כתבה שלוותה מבניה לאחר נישואיה, בודאי אין זה מספיק למנוע מהבעל לרשת את נכסיה, כמבואר לעיל, שהבעל קודם למלוה, שהוא לוקח ראשון, ואפילו כתבה שלוותה מלוה על פה לפני נישואיה, אין בזה מספיק, שכבר נתבאר שמלוה על פה אינו גובה מלקוחות, והבעל הוא כלוקח. אבל יש לדון באופן שכתבה שלוותה מלוה בשטר לפני נישואיה, האם באופן זה יורשה בנה מחמת חיוב הממון שהתחייבה בשטר לפני שנשאה.

והנה בזמנינו אין גובין מלקוחות אפילו מלוה בשטר, אלא אם כן יש הערת אזהרה בטאבו, כיון שאין קול היום על מלוה, ורק אם יש הערת אזהרה בטאבו, וכל לוקח בודק בטאבו את הדירה.

כמו שכתב בשו"ת בית יצחק חושן משפט (סימן כז בסופו) שכתב כן וז"ל "הנה כפי הדין וההלכה, מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים וגובין מלקוחות, אם כן כשאחד מכר ביתו אחרי כן גובין בעלי חוב מהלוקח, ולא ראיתי נוהגין כן, ואיך יוכל ישראל דציית דינא לקנות בית ואחרי כן יתבעו אותו בעלי חובות לדין תורה. נראה לעניות דעתי דעכשיו שמחוקי הממשלה נעשה טאבעלע [פירוש: טאבו] בכלל התקנה, דחוב שלא נכתב בהטאבעלע אינו בכלל שעבוד נכסים, ורק כשנכתב בהטאבעלע גובה מהבית, וכל חוב שלא נרשם בהטאבעלע אינו חוב לגבות ממשועבדים, על כן הקונה בית אין לבעל חוב עליו כלום אף על פי דין תורה דבזה דינא דמלכותא דינא. ועיין בתומים סימן כ"ו סק"א שכתב לענין וועקסעל, דכיון שנתקן לטובת המשא ומתן בהמדינה אמרינן בזה דינא דמלכותא דינא, ויש לבית דין של ישראל לפסוק בזה כחקי המדינה" עכ"ל. ועיין בשו"ת משפטיך ליעקב חלק ז סימן יד שמביאו ומאריך בזה.

הנה מבואר דפוסק הבית יצחק שכל שלא נכתב הערת אזהרה בטאבו על הקרקע לבעל חוב, אין בעל חוב יכול לגבות מלקוחות, אפילו מלוה בשטר בזמנינו, דלעניין זה דינא דמלכותא דינא, והוא קתנה גדולה למשא ומתן, לפי זה גם אם נאמר שמועיל התחייבות שלוותה לפני נישואיה, אין זה מועיל למנוע מהבעל להיות לוקח ראשון, ולכן אם בשעת נישואיה אין הערת אזהרה בטאבו על הדירה לבנה, הבעל לוקח ראשון, ואם הייתה הערת אזהרה, אז באמת יכול בנה לרשת אותה.

העולה מזה: בזמנינו אין בעלי חוב גובין ממשועבדים, רק אם יש הערת אזהרה בטאבו לבעל חוב, לכן, גם אם נאמר שמועיל התחייבות שלוותה לפני נישואיה, אין זה מועיל למנוע מהבעל להיות לוקח ראשון, ולכן אם בשעת נישואיה אין הערת אזהרה